

Günəl Məmmədrasul qızı BƏKİROVA
Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyası, doktorant
E-mail:bakirova_gunel@mail.ru

ŞƏRQ VƏ QƏRB MƏDƏNİYYƏTLƏRİ QOVŞAĞINDA AZƏRBAYCAN İNCƏSƏNƏTİNİN ORNAMENTAL TƏBİƏTİ HAQQINDA

Xülasə: Təqdim edilən məqalədə Şərqlə Qərb mədəniyyəti kontekstində Azərbaycan incəsənətinin ornamental təbiəti araşdırılmışdır. Məlum olduğu kimi, mədəniyyət ilk olaraq Şərqlə yaranmış və daha sonra Qərbdə özünəməxsus şəkildə inkişaf etmişdir. Dünya mədəniyyəti tarixinə diqqət yetirsək, qədim zamanlardan başlayaraq Şərqlə-Qərb diktomiyasının mövcudluğunu, onların bir-birinə təsirini qeyd edə bilərik. Bu özünü ornament sənətində də göstərmişdir. Ornamenallıq da öncə Şərqlə yaranmış, daha sonra Qərbdə öz əksini tapmışdır.

Azərbaycan incəsənətində ornamenallıqdan danışarkən, ilk növbədə burada yaradıcılığın ornamental təbiətli olmasını qeyd etmək istərdik. Bu xalqımızın düşüncə təbiəti, dünyagörüşü, fəlsəfi baxışları ilə sıx bağlıdır. Burada ornamenallığın xüsusiyyətlərini formalaşdıran səbəblərdən Azərbaycanın coğrafi baxımdan Şərqlə Qərb arasında yerləşməsi, islam dininin olması, Şərqlə mədəniyyətinin bir hissəsi olmasını göstərmək olar.

Açar sözlər: ornamenallıq, incəsənət, musiqi, Azərbaycan, ornament və muğam sənəti, orientalizm.

UOT: 71/79

DOI: doi.org/10.54414/emab2899

Giriş

Mədəniyyətin beşiyi Şərqlədir. Dünyada ilk dəfə sivilizasiya, elm, musiqi, incəsənət, din, mədəniyyət və s. Şərqlə təşəkkül tapmış və daha sonralar Qərbdə özünəməxsus şəkildə inkişaf etmişdir. Şərqlə Qərb mədəniyyətlərinin bir qütb kimi mövcudluğu, diktomiyası hər iki mədəniyyətin bir-birinə təsiri, daim qarşı-qarşıya qoyulması və s. kimi məsələlər alimlərin araşdırdıqları tükənməz problemlərdən biridir: “Qərb-Şərqlə problemi elm və mədəniyyətin bir çox sahələrində tədqiqatçıların üz tutduğu mövzudur. İstər tarixi və ya bədii, istərsə də iqtisadi və ya siyasi aspektlərdə hər iki region arasında müqayisəli təhlillər aparılmış, gah bənzər inkişaf xətləri

yaranmış, gah da onlar kəskin şəkildə qarşıqarşıya qoyulmuşdur” [5, s.10]. Fərqli mədəniyyətlərdə bədii yaradıcılığın xüsusiyyətlərini araşdırmaq isə bizə bəzi qənaətlərin əldə olunmasına və fərqli məqamların müəyyən edilməsinə imkan verir. Fəlsəfə elmləri doktoru İnnə Pazıçeva “Azərbaycan musiqisində variantlılıq” adlı monoqrafiyasında bu haqda belə qeyd etmişdir: “Mədəniyyətin müxtəlif sferalarında fərqli analogiyaların müəyyən edilməsi tarixi musiqişünaslığın mühüm xüsusiyyətlərindən biridir. Əldə edilən analogiyalar təsadüfən əsasdan fərqləndirməyə, izahına və aşkar etməyə imkan verir. Müxtəlif mədəniyyətlərdə oxşar və fərqli xüsusiyyətlərin müəyyən edilməsi

dövrün estetik və bədii tendensiyalarında ümumi mənbəni, ideyanı və dünya-görüşünü müəyyənləşdirməyə yardımçı olur” [13, s.58].

Şərqi Qərbə, eləcə də Qərbi Şərqi təsiri təkcə mədəniyyətlər arasında deyil, həm də insanların düşüncə tərzində olan müxtəliflikdə əks olunmuşdur. Belə ki, fərqli mədəniyyətlərin təsiri altında formalaşan Şərqi və Qərb tipli insanı aşağıdakı şəkildə xarakterizə etmək olar: “Qərb insanı ekstravert, dinamik, öz əhatəsinə daim təsir göstərən aktiv subyektdir və tarixi ənənələr ilə özünü daimi və sıx bağlamır. Mənəvi həyatın ekstravertliyi təbiəti və cəmiyyəti elm ilə dərk etməyə imkan yaradır və buna görə də Qərb fəlsəfəsində formal məntiqin yeri çox böyükdür. Şərqi fəlsəfəsi isə təbiət ilə həmahəngliyi tarixi ənənələr ilə olan sıx bağlılıqda tapır” [12, s.134-135]. Belə desək, Qərb insanı rəşional, Şərqi isə irrəşional olaraq qəbul edir. Belə ki, kulturoloq T.Qriqoryeva Şərqi və Qərb mədəniyyətini insan beyninin (sol yarımkürə məntiqi abstrak düşüncə bazası, konkret obrazlı baza) işləməsi prinsipi ilə oxşarlığını qeyd edir və bu funksional asimmetriya tamlığını şərtləndirir [12, s.138]. Yəni, fərqli funksiyalara malik hər iki yarımkürə bütöv beynin işləməsinə təmin edir. Bunubiz Şərqi və Qərb anlayışına da tətbiq edə bilərik. Beləliklə, “ən qədim dövr- lərdən başlayaraq iki qədim mədəni ənənə - Şərqi və Qərb ənənələri qarşılıqlı zənginləşməyə xidmət etmiş və bu gün də etməkdədir” [4, s.22].

Eyni paralelizmi musiqidə ornament sahəsində də aparmaq mümkündür. Belə ki, Şərqi və Qərb mədəniyyətlərini fərqləndirərkən qeyd etmək lazımdır ki, ornamentallıq Qərbə Şərqi təfəkküründən gəlmişdir. Lakin burada iki istiqamətimüəyyən etmək olar: ornamentallığın Qərb musiqisində özünü küləşərək əks olunması (klassik

Qərb musiqisi) və Şərqi musiqisinə xas xüsusiyyətlərin – orientalizmin Qərb musiqisində öz əksini tapmasıdır. Şərqi ölkələrinə xas orientalizm özünü aşağıdakı məqamlarda göstərir:

- mövzu;
- musiqi intonasiyaları;
- istifadə edilən alətlərdə;
- bəzəklərdə
- harmoniyada;
- ladlarda.

“Qərbi Avropa musiqisində mövcud olan müxtəlif orientall üslublar arasında “türk”, “ərəb”, “ispan” və digərlərini qeyd etmək mümkündür. Orientalizmə müraciət barokko dövründən başlayaraq Qərb musiqisində öz əksini tapmışdır. Qərb musiqiçilərinin orientalizmə müraciətinin səbəbi isə Şərqi və Qərb arasında sərhədi müəyyən etməklə bərabər, Şərqi mədəniyyətinin yekcins olma-dığını dərk etməyə səy göstərməsidir” [14, s. 309].

Qərb musiqisində ilk olaraq türk orientalizmi geniş yayılmağa başlamışdır. Türk orientalizminə müraciət Osmanlı imperiyasının bu dövrdə Avropada hökmranlığı ilə əlaqəli idi [2]. Bu əsərlərin 2/4 ölçüdə marş janrında verilməsi, bas səsinin təkrarlanması (tremolo), melodiya bəzəklərdən istifadə edilməsi (əsasən dissonans), tonika üçsəslisindən yararlanma (hərdən IV pillənin zilləşməsi), ikili oktavadan istifadə edilməsidir. V.A.Motsartın “Seraldan qaçırılma” operasında (1782) yeniçərlərin xoru buna ən gözəl nümunədir [14, s. 310].

Azərbaycan və Qərbi Avropa incəsənətindən danışarkən, burada bir-birindən fərqli düşüncə tərzinə malik qütbləri vurğulamaq istərdik. Düşüncə tərzində olan fərqlilik incəsənət sahəsinə, eləcə də ornament sənətində də özünü aydın şəkildə göstərir. Hər iki mədəniyyətlər arasında fərqliliyi və müxtəlifliyi yaradan bir çox səbəblər vardır:

- Azərbaycanın Şərq mədəniyyətinin bir hissəsi olması;

- İslam dininin fərqli mədəniyyət, fəlsəfə və ideologiyanın yaranmasına səbəb olması;

- Azərbaycanın coğrafi mövqeyi.

Məhz bu əsas üç xüsusiyyət Azərbaycan mədəniyyətini Qərbdən fərqləndirir. Bu səbəbdən onları ətraflı şəkildə tədqiq etmək istərdik. Qeyd etmək lazımdır ki, ornamentallıq minilliklərlə yaşı olan qədim Azərbaycan incəsənətinin mühüm xüsusiyyətlərindən biridir və qarşılıqlı olaraq da burada yaradıcılıq ornamentallıq təbiətli olması ilə seçilir. Ornamentallıq Azərbaycan xalqının düşüncə tərzini, özünü ifadə formasıdır. Bu məqam onu Qərb təkliklərindən fərqləndirən ilk böyük əsas xüsusiyyətdir. Belə ki, Qərb mədəniyyətində də ornamentallıq özünü kifayət qədər zəngin formada göstərsə də, burada bəzək sənəti ifadə vasitələrindən biridir. Azərbaycan incəsənəti isə tamamilə bu düşüncə formasının üzərində qurulmuşdur. İslam mədəniyyətinin bir forması kimi Azərbaycanda poeziya, arxitektura, musiqi, kalliqrafiya, dekorativ tətbiqi sənətkarlıq, miniatür başlıca rol oynayırdı. Sadalanan sənət növləri isə birbaşa olaraq ornament sənətinə bağlı idi. Bu zaman Azərbaycan incəsənətinin ornamentallığının xarakterik xüsusiyyətlərinin kökləri haqqında bəzi suallar yaranır. Azərbaycan naxış sənətinin xarakterik xüsusiyyətini formalaşdıran və onu Qərbi mədəniyyətdən fərqləndirən iki faktor vardır. Bu Şərq amilinin və İslam dininin ənənələrinin olmasıdır. Eyni zamanda Azərbaycan incəsənətini Şərqlə fərqləndirən əsas cəhət burada onun Şərqlə Qərb arasında yerləşərək Şərq qovşağında Qərb ənənələrini əks etdirməsidir. Bu üç xüsusiyyət tədqiqatda ətraflı şəkildə aydınlaşdırılmışdır. Xüsusilə, qeyd etmək istərdik ki, Qərb ənənələrinin Azərbaycan

mədəniyyətində əksi XIX əsrə təsadüf edir. Bu ənənələr memarlıqda, ədəbiyyatda, rəssamlıqda, eləcə də musiqidə öz əksini tapmışdır.

İlk olaraq onu vurğulamaq lazımdır ki, Azərbaycan mədəniyyəti Şərq incəsənətinin bir parçasıdır. Eyni zamanda ölkəmizin coğrafi baxımdan Şərqlə Qərbin qovşağında yerləşməsi unikal mədəniyyətin formalaşmasına səbəb olmuş və bu da öz növbəsində bəzək sənətinin, xüsusilə, burada Şərq cizgilərinin özünəməxsusluqla təcəssümünə gətirib çıxartmışdır. R.Sarabski "Azərbaycan incəsənətində yaradıcılığın ornamentli təbiəti" adlı məqaləsində Azərbaycan incəsənətini Şərq və Qərbin qarşılıqlı əlaqəsi prizmasında qiymətləndirərkən belə qeyd edir: "Azərbaycan incəsənəti Şərq sənətinin bütöv bir hissəsini təşkil edir və onun ən parlaq cizgilərini özündə əks etdirir. Məhz buna görə də Azərbaycan incəsənətində "şərq" xüsusiyyətləri məsələsi dövrün aktual problemini meydana çıxarır. Bu problemin heç olmasa bir məsələsini açarkən, elə ilk andaca tarix, fəlsəfə, etnoqrafiya və s. elmlər sahəsinə daxil olan bir çox başqa şeylərlə qarşılaşırıq" [11, s.83]. Azərbaycan incəsənətinin Şərq mədəniyyətinin bir parçası olmasının mühüm göstəricilərindən biri də burada improvizasiyalılığın olmasıdır. R.Sarabski bu haqda belə qeyd etmişdir: "Xüsusən Azərbaycan ornamentallığının Şərq əhəmiyyətinin qəbulu ilk növbədə iki əsas məqamın olmasını tələb edir: mənalılığın və improvizasiyalılığın bərabər bölgüsünü. Bu keyfiyyətlər ornamentallığın əsas mahiyyəti ilə uyğun gəlir" [11, s.83]. Bu baxımdan Azərbaycan incəsənətinin bütün sahələrində ornamentallıq bir-biri ilə üzvləşmiş və vahid kompleks halında özünü göstərir.

Azərbaycan incəsənətində ornamentalliğin özünəməxsus xüsusiyyətini formalaşdıran məqamlardan biri də burada islam faktorunun olmasıdır. İslam mədəniyyəti insana, dünyaya Avropadan fərqli olaraq başqa münasibət, fəlsəfə və dünyagörüşünü özündə ehtiva etmişdir. İslam mədəniyyətində də bəzəmək sənətinə qarşı özünəməxsus münasibəti müəyyən etmək mümkündür. Belə ki, burada bəzəmək də ilahi qüvvə ilə əlaqəli şəkildə təqdim olunurdu. Belə ki, orta əsrlər Azərbaycan incəsənətində istifadə edilən “nəqqaş” və “müsəvvir” ifadələri yalnız rəssam və xəttatlara aid deyildi. Allah özü Nəqqaş və Müsəvvir adlarını daşıyırdı [3, s. 13].

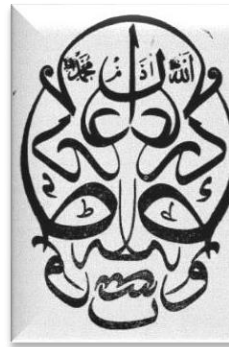
İslam mədəniyyətindən irəli gələrək Qərbi Avropa və Azərbaycan incəsənətində olan müxtəlifliyə diqqət yetirmək istərdik. Qeyd edək ki, islam ideologiyasında yaratmaq anlayışı yalnız Allaha məxsus idi və Quranın ayələrində bu Allaha şəkk gətirmək kimi əlaqələndirilirdi. R.Sarabski Qərbi Avropa və Azərbaycan rəssamlığında fərqli-likdən danışarkən belə qeyd edir: “Demək olar ki, Qərbi Avropa rəssamlıq sənətində Madonnanı, İsanı əks edən çox gözəl, ifadəli fiqurlar, memarlıq detalları və s. elə qurulub ki, bunlardakı fikrin açılması üçün ornamentə ehtiyac yoxdur. Ornament bu təsirli fiqurları bəzəyir. Məlumdur ki, Şərq, xüsusən Azərbaycan incəsənətində canlı varlığın təsviri deyil, ornament çox şeyi ifadə etməliydi” [11, s.83]. Orta əsr Şərq mədəniyyətində, miniatür sənətində insan təsvirində üz ifadəsi, fərdi cizgiləri əks edilmirdi. Burada “bisurət” və “bişan” insan simalarının təqdimatında səciyyəvi cəhətlərdən biri idi. Onların fikrinə görə emosiyadan məhrum olmuş rəsmlər islam qanunlarına, ideologiyasına zidd deyildir. Qeyd edək ki, insan təsviri islam mədəniyyətində yalnız miniatür sənətində öz əksini tapmışdır.

Tədqiqatçı Elçin Aslanov “Miniatür rəssamlığında insan” adlı məqaləsində maraqlı bir məqama toxunur. Müəllif Qərb və Şərq rəssamlığını fərqləndirərək Şərq rəssamlığında klassik ədəbiyyat nümunələrində əks olunan qəhrəmanların emosional cəhətdən əksini tapmamasını vurğulayarkən bu məqamı Şərq sənətinin əsas ölçü meyarı olan “ölçütü” ilə əlaqələndirir. Belə ki, “ölçütü” deyərək təbiət nəzərdə tutulur. “Onun şah əsəri sayılan İnsan isə öz-özlüyündə bu sənət üçün ayrıca mövzu olmamış, həmin

mövzuya maraq ancaq XVII yüzildən sonra artmışdır. Başqa sözlə desək, klassik miniatür lövhələrində, bir qayda olaraq təbiət fonunda yerləşdirilən insan fiqurları təbiətin və kainatın birzərrəsi tək qavranılmışdır” [3, s. 12]. Bu səbəbdən Şərqin nəqqaşları insan fiqruna, heyvan və ya mənzərə təsvirində olduğu kimi eyni yanaşılmış və insan fiqurunun daha qabarıq formada təsvirinə üstünlük verilməmişdir.

Şəkil № 1

Şəkil № 2

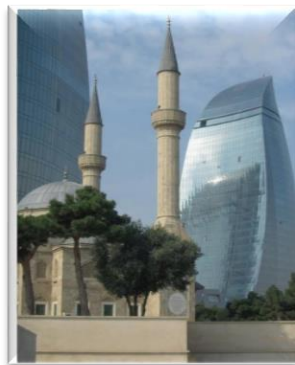
Şəkil № 3

Ərəb hərflərindən ibarət insan çöhrəsi və xəttatlıqda müqəddəs adlardan tərtib

edilmiş “kamil insan” fiquru verilmişdir [3, s. 12].

Təqdim olunmuş digər nümunədə isə İntibah dövrünün görkəmli rəssamıRafaelin “Madonna” əsəri verilmişdir.

Qərbi Avropa və Azərbaycan incəsənətində olan fərqləndirməni memarlıq sahəsin-

də də aparmaq mümkündür. Belə müqayisənin sayı kifayət qədər çoxdur.

Azərbaycan memarlığında Şərqlə Qərbin qovuşması

Qeyd olunduğu kimi, Azərbaycan ornament sənəti islam prinsiplərinə əsaslanır. İslam ornament sənətinin isə iki əsas növü vardır: həndəsi; bitki.

Həndəsi ornamentlərə “giriş” də deyilir və o, mürəkkəb həndəsi fiqurlar vasitəsilə qurulur. Bunlardan dairə, oval, kvadrat, üçbucaq, altı bucaq ulduz vəs. istifadə olunur. Bitki ornamentində, yəni islimi də naxışların həndəsiliyi ikinci plana keçir. Burada materialı həndəsi riyazi fiqurlar deyil, təbiətdən götürülmüş bitki elementləri oynayır. Həndəsi ornament yaradıcılığı sənətdə yığcamlıq, lakonizm axtarışında idi. Azərbaycanlı tədqiqatçılar həm də Şərq ornamentlərinin kristalların

quruluşu ilə oxşarlıq təşkil etdiyini də vurğulayırlar. Görkəmli tədqiqatçı X.Məmmədov 1970-ci ildə “Qobustan” jurnalında dərc olunan “Simmetriya və sənət” adlı məqaləsində kristalların quruluşunun ornamentə bənzədiyini qeyd etmişdir [10].

Şərqi Qərbə olan inteqrasiyasından danışırkən burada xalçaçılıq mədəniyyətini mütləq qeyd etmək lazımdır. Avropa rəssamlarının tablolarında kifayət qədər Azərbaycan xalçaları, milli ornamentləri təsvir edilmişdir. Əlbəttə, Avropa sənətşünasları bu xalçaları ümumi olaraq Şərq adı altında qeyd etmişdirlər. Lakin Azərbaycan sənətşünas tədqiqatçılarının həmin rəsmlərdə istifadə edilən xalçaların növlərini təyin etmək mümkün olmuşdur. Burada H.Memlinq “Məryəm öz körpəsi ilə”, H.Holbeynin “Səfirlər” əsərlərindəki xalçalar Şirvana, K.Krivellonun “Müjdə” əsərindəki xalçanı isə Gəncə-Qazax zonasına aid edilir [7, s. 31]. Azərbaycan xalçası digər italyan rəssamı Antonello de Messinanın (XV əsr) “Müqəddəs Sebastyan” tablosunda Domeniko de Barolonun Siyena şəhərində Santa-Mariya kilsəsindəki (“Findlinqin toyu”) freskasında, Domeniko Moronenin “Müqəddəs Fomanın doğulması” rəsminə, Fransadakı “Gərgədanla xanım” (XV ə.) şpalerasında (tapisserie), Avropa və rus rəssamlarının bir çox digər əsərlərində də təsadüf edilir. Azərbaycan xalçaları dünyanın bir çox muzeylərində, o cümlədən Sankt-Peterburqda Ermitaj, Londonda Viktoriya və Albert, Vaşinqtonda Tekstil, Parisdə Luvr, İstanbulda Topqapı kimi dünyanın nüfuzlu muzeylərində qorunub saxlanılır. Azərbaycanın böyük sənətşünas alimi Rasim Əfəndiyev Azərbaycan Böyük Britaniya Muzeyində Azərbaycan sənətkarlıq nümunələrinin saxlandığı yerlərin siyahısını vermişdir. Müəllif

Şəkil № 4

burada 15-dən çox şəxsi kolleksiya və muzey adlarını qeyd edir [6]. Bu isə Azərbaycan sənətkarlıq nümunələrinə, bəzək sənətinə dünyadaolan marağın göstəricisidir.

Qərbi Avropa musiqisi və incəsənətin digər sahələrində olduğu kimi, Azərbaycan musiqisi və incəsənətində də ornamental paralelizmlər mövcuddur. Aşağıda muğam sənəti və xəttatlıq, muğam və xalçaçılıq arasında bağlılıq və bu iki incəsənət sahəsi arasında bəzi əlaqələr araşdırılmışdır. Bu sənət sahələri arasında əlaqə onların fəlsəfi konsepsiyaları və ümumi kontekstləri ilə bağlıdır. Belə ki, muğam sənətinin emosional təsiri vizual sənət növləri ilə əlaqələndir

məyə imkan yaradır. “Bizə məlumdur ki, incəsənətin ən müxtəlif növlərinin struktur əsasında təkrarlıq, variantlılıq, simmetriya kimi eyni prinsiplər durur. Qeyd etmək lazımdır ki, Şərqlə incəsənətinin müxtəlif növlərini xüsusi bir bütövlük, qarşılıqlı əlaqə fərqləndirir” [9, s.24]. Sənətsünaslıq doktoru, görkəmli tədqiqatçı Fəttah Xalıqzadə muğam və xəttatlıq kimi dərin köklərə malik sənətsahələrini əlaqələndirərkən belə qeyd edir: “Ritmik proseslərin gərginləşib-boşalması böyük emosional təsir bağışlamaqla bərabər, sıxlaşıb-seyrəlmə mənasında vizual sənət növlərinin bədii məkanı ilə assosiasiyalar oyadır” [8, s. 206]. Hər iki sənət sahəsində oxşarlığın olmasına səbəb eyni fəlsəfi nöqtədən çıxış etmələridir. Belə ki, sonsuzluq ideyaları, təmkinlilik, eyni məkan təsəvvürləri, dərin məzmunlu fikir və hissləri ifadə etmək onların oxşar prinsiplərini müəyyən edir [8]. Eyni yanaşma prinsipini xalça sənətinə də aid etmək olar. Burada da səslə və xalça ornamentləri arasında təsvir strukturunda oxşarlıq müəyyən etmək olar [9, s.218]. Xalça sənətində “Səlcuk birləşmələri” adlanan həndəsi ornament muğamın qurulma prinsipi ilə

bənzərlik təşkil edir. “Burada çox mühüm estetik qanunauyğunluq mövcuddur: hər bir çıxış nöqtəsi özündən əvvəlki buruma toxunduğu nöqtədən başlanır. Muğamda da bu hal bir intonasional hissənin bir-birini əvəz etməsi ilə həyata keçilir” [11, s.83]. Əgər yuxarıda qeyd edilənlər muğamın digər incəsənət sahələri ilə vizual və fəlsəfi konsepsiyasında oxşarlığını göstərsə, muğam həm də miniatürlərdə öz əksini tapmışdır. F.Əlinin tərtib etdiyi “Azərbaycan muğamı miniatürlərdə” adlı kitabında fəlsəfi konsepsiyası əlaqəli şəkildə deyil, birbaşa olaraq miniatürlərdə öz əksini tapmışdır. Aşağıda “Şur” muğamının Bərdəşt hissəsinin miniatür rəsmi və izahı verilmişdir. “Bərdəşt”-in intonasiyaları, melodik quruluşun inkişaf xətti çağırış nidaları altında qurulub. Kənarda dayanan bir qrup insanlar uzağa baxaraq baş verən hadisəni təlatüm içində izləyirlər. Yuxarı tərəfdə isə gənc oğlan xəbər vermək üçün tələsik hara isə qaçır. Baş verən hadisələr bu tabloda çox gözəl şəkildə təsvir edilib”.

Beləliklə, Azərbaycan incəsənətində naxışlar düşüncə forması və vasitəsi kimi mədəniyyətimizin ayrılmaz hissəsini təşkil edir.

Azərbaycan

ornamentallığın özünəməxsus xüsusiyyətlərini formalaşdıran əsas səbəblər islam dininin olması, şərqlə mədəniyyətinin bir hissəsini təşkil etməsi və coğrafi mövqeyidir. Dünya mədəniyyəti tarixində Qərbin Şərqlə, eləcə də Şərqlə Qərbə təsirini daim müşahidə etmək mümkündür. Bu ornamentika sahəsində də özünü göstərmişdir.

Şəkil № 5

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Abbasov A.X. İslam memarlığı və inşaat / A.X. Abbasov, E.A. Abbasov, E.N. Hüseynova, – Bakı: Qərb Universiteti Nəşriyyat və Poliqrafiya mərkəzi, – 2010. – 84 s.
2. Ağca D.A. Türk mövzularının obraz təcəssümünün XVII-XIX əsrlərdə Qərbi Avropa bəstəkarlarının operalarında. Dərs vəsaiti / D.A. Ağca. – Bakı: Mütərcim, – 2019. – 206 s.
3. Aslanov E. Miniatur rəssamlığında insan / – Bakı: Qobustan: incəsənət toplusu, – 1970. № 1 (5), – s. 24-27.
4. Aslanova R.N. İslam və mədəniyyət / R.N. Aslanova. Bakı: Azərbaycan Universiteti, – 2002. – 406 s.
5. Bünyazadə K.Y. Şərq və Qərb: ilahi vəhdətdən keçən özünüdərk / elmi red. Z. Quluzadə. Bakı: Nurlan, – 2006. – 244 s.
6. Əfəndiyev R.S. Böyük Britaniya mizəylərində Azərbaycan sənətkarlığı nümunələri / Bakı: Qobustan: incəsənət toplusu, 1980. № 4 (48), s. 35-39.
7. Əliyeva K. Azərbaycan xalçaları Avropa rəssamlarının əsərlərində / – Bakı: Qobustan: incəsənət toplusu, – 1972. № 1 (13), – s. 30-36.
8. Xalıqzadə, F.X. Muğam və xəttatlığın bəzi əlaqələrinə dair // “Muğam aləmi” beynəlxalq elmi simpoziumunun materialları, – Bakı: 18-20mart – 2009, – s. 203-207.
9. Kazımova L. Muğam poeziya və dekorativ-tətbiqi sənət (xalça) ilə qarşılıqlı əlaqəsinin bəzi xüsusiyyətləri // “Muğam aləmi” beynəlxalq elmi simpoziumunun materialları, – Bakı: 18-20mart – 2009, – s. 214-219.
10. Məmmədov X.S. Simmetriya və sənət / – Bakı: Qobustan: incəsənət toplusu, – 1975. № 2 (75), – s. 83-84.
11. Sarabski R. Azərbaycan incəsənətində yaradıcılığın ornamental təbiət / – Bakı: Qobustan: incəsənət toplusu, – 1975. № 2 (75), – s. 83-84.
12. Каган М. С. Проблема Запад-Восток в культурологии: Взаимодействие художественных культур / М.С. Каган, Е.Г. Хилтухина. – Москва: Наука, – 1994. – 205 с.
13. Пазычева И.В. Вариантность в Азербайджанской музыке / И.В. Пазычева. – Баку: ЭЛМ и тахсил, – 2015. – 375 с.
14. Scott D.B. Orientalism and Musical Style // – London: Music Quarterly, – 1998. Vol. 82, № 2, – pp. 309-335.

Гюнель Мамедрасул кызы БАКИРОВА

Докторант Бакинская Музыкальная Академия имени У. Гаджибейли

E-mail: bakirova_gunel@mail.ru

О ДЕКОРАТИВНОЙ ПРИРОДЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ИСКУССТВА НА СЛИЯНИИ ВОСТОЧНОЙ И ЗАПАДНОЙ КУЛЬТУР

Резюме: В данной статье исследована орнаментальная природа азербайджанского искусства в контексте культуры Востока и Запада. Как известно, культура возникла сначала на Востоке, а затем своеобразно развивалась на Западе. Если обратить внимание на историю мировой культуры, то можно отметить существование дихотомии Восток-Запад, начиная с античных времен, их влияние друг на друга. Это проявилось и в искусстве

орнамента. Орнаментальность возникла сначала на Востоке, а затем нашла свое отражение на Западе.

Говоря об орнаментальности в азербайджанском искусстве, в первую очередь хотелось бы отметить орнаментальный характер творчества. Это тесно связано с природой мышления, мировоззрением, философскими взглядами нашего народа. Среди причин, формирующих особенности орнаментальности, можно указать географическое расположение Азербайджана между Востоком и Западом, наличие исламской религии, частьвосточной культуры.

Ключевые слова: орнаментальность, искусство, музыка, Азербайджан, искусство орнамента и мугама, востоковедение.

Gunel Mammadrasul BAKIROVA

PhD student of The Hajibeyov Baku Academy of Music

E-mail:bakirova_gunel@mail.ru

ABOUT THE DECORATIVE NATURE OF AZERBAIJANI ART AT THE CONFLUENCE OF EASTERN AND WESTERN CULTURES

Abstract: This article examines the ornamental nature of Azerbaijani art in the context of the culture of the East and West. As you know, culture originated first in the East, and then developed in a peculiar way in the West. If we pay attention to the history of world culture, we can note the existence of the East- West dichotomy, since ancient times, their influence on each other. This was also manifested in the art of ornament. Ornamentation originated first in the East, and then found its reflection in the West.

Talking about the ornamentation in Azerbaijani art, first of all I would like to note the ornamental nature of creativity. This is closely related to the nature of thinking, worldview, philosophical views of our people. Among the reasons that form the peculiarities of ornamentation, one can indicate the geographical location of Azerbaijan between East and West, the presence of the Islamic religion, part of the Eastern culture.

Keywords: ornamentation, art, music, Azerbaijan, the art of ornament and mugham, orientalism.

Daxil olub: 22.11.2021